

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

АНГЛОМОВНІ ПРИСЛІВ'Я, ПРИКАЗКИ ТА ОСОБЛИВОСІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Легкова Марія Павлівна

здобувач вищої освіти факультету іноземної філології та соціальних комунікацій
Сумський державний університет, Україна

Науковий керівник: Шуменко Ольга Анатоліївна

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри германської філології
Сумський державний університет, Україна

Одним із основних аспектів доповнення усього літературного процесу, розширення його тематичних, жанрово-змістовних та естетичних меж виступає використання прикладної літератури у культурному просторі будь якого народу. Саме прислів'я і приказки визнаються достатньо розповсюдженим жанром усної народної творчості різних народів. Доцільність та влучність використання прислів'їв та приказок сприяє наділенню виразності людського мовлення, переконливості та специфічного емоційного забарвлення. Саме це й обумовлює актуальність дослідження особливостей прислів'їв та приказок англійською мовою, а також їх перекладу на українську.

Походження та джерела англійських прислів'їв дуже різноманітні і визначаються особливостями історичної динаміки англійської мови, національною специфікою британської культури та результатами її взаємодії з іншими культурами світу. За своїм походженням англійські прислів'я (як і в будь якій іншій європейській мові) традиційно поділяються на рідні та запозичені (переважно з латинської та французької мов). До основних джерел англійських прислів'їв та приказок можливо віднести фольклор, Святе Письмо та літературні твори, особливо творчість У. Шекспіра.

Прислів'я та приказки виступають в якості одного із найбільш важливих елементів літературознавства, оскільки є достатньо поширеними в класичній та сучасній літературній творчості, в публікаціях в засобах масової інформації, а також мовленнєвому спілкуванні між людьми. Словниковий набір сучасної англійської мови продовжує наповнюватися шляхом створення і запозичення вдалих афористичних зворотів, авторами яких виступають впливові особистості та відомі люди. Прислів'я та приказки виступають в якості невід'ємної частини культури будь якого народу, не маючи знань чи розуміння про які негативно впливають на повноцінне осягнення національного складу мислення. Їх афористичний характер, яскравість використовуваних образів, особливості поетичного стилю зумовлюють зацікавлення у науковій спільноті, у тому числі й стосовно ґрунтовного аналізу сутності та форм мовленнєвих зворотів.

За допомогою використання прислів'їв та приказок існує можливість для стислого, образного та емоційного висловлювання власної думки, у зв'язку із чим саме їх віддається перевага в усному мовленні. У той же час, достатньо поширеним є їх використання у літературній творчості, коли вони виступають в якості заголовків

для публікацій, назв творів, розділів чи підрозділів книг, а також для короткого і влучного опису характерів окремих індивідів, їх вчинків чи поглядів.

Спочатку прислів'я та приказки використовувалися у зв'язку із існуванням потреби у фіксації в людській свідомості великого філософського та історичного досвіду, який накопичувався протягом багатьох поколінь, дозволяючи сформувати канони власного буття у вигляді законів чи правил поведінки. Проте, людська свідомість не характеризується необмеженими можливостями, оскільки у пам'яті досить складно зберегти значний обсяг інформації стосовно подій, явищ чи взаємовідносин між окремими людьми. У цьому зв'язку прислів'я та приказки переважно характеризуються лаконічністю, що знаходить свій прояв у максимально чіткому та стислому зовнішньому вираженні, що можливо описати як «words are tight, but thoughts are spacious» (словам тісно, а думкам просторо) [кочерг, с. 311].

Фактично прислів'я та приказки можливо розглядати як одні з найстародавніші жанри усної народної творчості, сприймаючи їх у ролі перших зразків мовленнєвої діяльності людини і пам'яток її словесного мистецтва. На протязі тривалого періоду використання таких висловлювань сприймалося як здатність конкретного народу до підбору та осмислення найхарактерніших, найтиповіших сторін природних явищ, побутового життя, трудової діяльності, родинних і суспільних відносин тощо. Отже, вони використовувалися в якості допоміжного інструмента для накопичення життєвого досвіду, підкреслюючи специфіку взаємовідносин між індивідами. Отже, прислів'я та приказки потрібно розглядати в якості коротких, стислих, а іноді й римованих висловлювань, за допомогою яких передаються результати спостереження людиною власного життя у формі афористичних зворотів [пастуш, с. 144].

Прислів'я та приказки виступають в якості стійких висловів, що відображені у формі синтаксично завершених речень, породжуючись усною народною творчістю чи запозичені з літературних джерел, внаслідок чого втрачається зв'язок з останніми. Вони є одним із елементів мовної картини світу, оскільки виникають не лише для опису світових явищ, але й для його інтерпретації, оцінки, вираження суб'єктивного ставлення. Окрім наявності певного змістовного навантаження, за допомогою прислів'їв та приказок є можливим надання яскравості та виразності мовленню. Прислів'я та приказки на перший погляд є подібними між собою, проте їх доцільно співвідносити як ціле та частина.

Будь який текст, який підлягає перекладу, повинен бути точним і повним викладом матеріалу. При цьому, в окремих випадках дозволяється наявність тих виразних елементів, які використовуються в художній літературі і які надають мові емоційну насиченість, що напряму залежить від тематики тексту, який перекладається. Спеціаліст, який безпосередньо займається перекладом тексту, намагається виключити можливість довільного тлумачення перекладених пропозицій. У цьому зв'язку доцільно зауважити, що при перекладі наукових текстів практично відсутні такі виразні засоби, як метафори, метонімія та інші стилістичні фігури, які широко використовуються в художніх творах для додання живої, образної мови. У той же час, переклад художніх творів здійснюється із урахуванням мовної специфіки відображення різноманітних мовних оборотів у конкретній мові [караб, с. 34].

В залежності від того, який саме текст підлягає перекладу, існує потреба у врахуванні можливості використання експресивних мовленнєвих оборотів, оскільки у деяких випадках є необхідним збереження одного із принципів наукової термінології, а саме точності та ясності думки. У цьому зв'язку можливо стверджувати, що наукові тексти є дещо «сухими», позбавляючи окремих елементів емоційного забарвлення. При цьому, протилежна картина спостерігається при

перекладі художніх творів чи публіцистичних текстів.

Таким чином, процес перекладу обов'язково включає в себе реконструкцію тексту, засновану на розумінні та інтерпретації перекладача. Водночас, переклад – це скоріше акт міжкультурної комунікації, аніж акт міжмовної комунікації. Сутнісне значення слова, яке перекладається, напряду залежить від семантичних характеристик, а також способів поєднаних за його допомогою слів. У випадку конституального використання слів у художніх творах, часто знаходить свій прояв глибоке усвідомлення автором його семантичної структури. Це обґрунтовано властивостям для слова парадигматичних і семантичних зв'язків, внаслідок чого лексичний потенціал слова розкривається будь-якою мовою. Отже, ефективність міжмовної та міжкультурної комунікації забезпечується шляхом усвідомлення мовних та комунікативних компетенцій перекладача, його здатності правильно обирати ті чи інші варіанти переклади, використовуючи при цьому різноманітні лексико-семантичні трансформації.

Призначення будь-яких прислів'їв та приказок полягає у передачі концентрованої мудрості досвіду певного народу, набутого ним протягом століть, у конкретних формах. При цьому, такі форми повинні відповідати наступним вимогам:

- легкість сприйняття;
- знаходження певного відгуку в розумінні реципієнтів;
- привернення до себе уваги; легкість для запам'ятовування;
- існування можливості для збереження у певній мові протягом тривалого періоду [Fedulenkova, с. 381].

Кожна із вище представлених вимог виступає в якості невід'ємного елемента паремії. Для більш детального розуміння сутності того, завдяки яким вимогам прислів'я та приказки здатні досягати будь-якої із вище представлених цілей, важливу роль відіграє специфіка їх структурної побудови.

Варто зауважити, що вплив прислів'їв та приказок на емоційну сферу людини є недостатньо вивченим у науковій спільноті, що зумовлено відсутністю єдиного підходу до розуміння даного питання. Так, у відповідності до позиції В. Панфілова, саме за допомогою використання мовних зворотів існує можливість зафіксувати не лише емоції, але й сутність їх розумової складової, що в окремих випадках набуває відповідного лексичного значення [мишко, с. 100].

У зв'язку із вищевикладеним можливо зробити висновок, що відтворення англomовних прислів'їв переважно здійснюється в оригінальній формі, що супроводжується використанням особливих патернів поверхневих структур та їх модифікацій. Детермінування останніх має місце за умови наявності цілої низки семантичних та прагматичних факторів мовленнєвого модусу. Шляхом використання прагматичних інтенцій здійснюється об'єктивація емотивності та експресивності прислів'їв та приказок.

Для більшості прислів'їв та приказок є характерною наявність саме спонукального та розповідного характеру. Це зумовлено тим, що кінцевою метою будь якого прислів'я виступає необхідність розповісти типовий випадок із наявністю типової моралі, а також спонукання слухача до вчинення певних дій чи висновків. Прислів'я і приказки спонукальної форми в будь-якому випадку наділені відтінками поради чи наказу. Інколи зустрічаються випадки, коли в них міститься заохочення до утримання від певних дій [зіненко, с. 13].

Завдяки своїй виразності та значним впливом на слухача, прислів'я та приказки мають специфічну структурну побудову. Зосереджуючи людський досвід, вони коротко передають історичні події минулого для подальшого впливу на майбутнє. При цьому, для англomовних прислів'їв та приказок є притаманним використання простих граматичних структур, що зумовлено необхідністю мовленнєвої економії та

компресуванні інформації. Саме граматичне ущільнення виступає в якості обов'язкової ознаки англомовних прислів'їв та приказок, оскільки саме від рівня вираження залежить майстерність складення прислів'я.

Для більш яскравого відображення та передачі змісту англомовних прислів'їв та приказок, глибокого усвідомлення застережень, порад чи рекомендацій, прийто використовувати гіперболізацію, що полягає у навмисному та очевидному перебільшенні [24, с. 150].

Важливим аспектом, використання якого сприяє досягненню виразності прислів'їв та приказок, виступає рівень майстерності застосування стилістичних засобів, тобто тропів. Саме завдяки їх використанню здійснюється вагомий вплив та образні аспекти будь-яких прислів'їв та приказок, виступаючи в якості їх невід'ємного елемента. У випадку відсутності спеціальних художньо-стилістичних засобів будь-які прислів'я та приказки набуватимуть форми звичайних речень. Їх широке використання зумовлене потребою трансформувати форму звичайного речення в таку, яка б неодмінно привертала увагу слухача, підкреслювала основний сенс виразу та підвищувала його естетичність. Найбільш поширеним виявилось використання таких засобів художньо-естетичних засобів: алітерація, рима, асонанс, повтор, метонімія, метафора, синекдоха, персоніфікація, антитеза, гіпербола, епітет та іронія. Її вживання є критично важливим в контексті будь-яких фразеологізмів або паремій. Саме вони роблять їх унікальними мовними одиницями.

Таблиця 1

Приклади перекладу англійських прислів'їв та приказок за допомогою пошуку еквіваленту українською мовою

Англомовні прислів'я	Переклад українською мовою
It is never too late to learn	Вчитись ніколи не пізно
A friend in need is a friend indeed	Друзі пізнаються в біді
Breaking is not making	Руйнувати – не будувати
Strike while the iron is hot	Куй залізо, доки гаряче
Money can't buy happiness	За гроші щастя не купиш
Don't change horses in midstream	На переправі коней не міняють
Like father, like son	Який батько, такий і син
There is no smoke without fire	Немає диму без вогню
Two heads are better than one	Одна голова добре, а дві краще

Таблиця 2

Приклади перекладу англійських прислів'їв та приказок за допомогою пошуку часткового еквівалента

Англомовні прислів'я та приказки	Переклад українською мовою
Like water off the duck's back	Як з гуски вода
To kill two birds with one stone	Одним пострілом двох зайців убити
To buy a pig in a poke	Купити kota в мішку
A drop in the bucket	Краплина в морі
To be born with a silver spoon in one's mouth	Народитися в сорочці
A good beginning makes a good ending	Добрий початок – половина діла
Rome was not built in a day	Не одразу Рим будувався
Actions speak louder than words	Не по словах судять, а по ділах
Make hay while the sun shines	Коси, коса, поки роса
To teach the dog to bark	Не вчи рибу плавати
It is enough to make a cat laugh	Курям на сміх
One swallow does not make a summer	Одна ластівка весни не робить
Every bird likes its own nest	Кожен кулик своє болото хвалить
Time cures all	Час – найкращий лікар

Переклад англійських прислів'їв та приказок українською мовою здійснюється шляхом використання спеціальних методів. Серед них нами виділено наступні: використання повного відповідника (еквівалента), часткових відповідників, псевдо-дослівних відповідників. При цьому встановлено, що у процесі перекладу такої категорії прислів'їв та приказок є недоцільним використання дослівного перекладу, оскільки в окремих випадках україномовний переклад може мати зовсім інший зміст.

Шляхом дослідження текстів через призму інтертекстуальності існує можливість для об'єктивного опанування текстами, отримуючи можливість для розуміння літературного процесу, а також складного взаємного переплетіння на різноманітних жанрових, лексичних, синтаксичних та ритмічних рівнях. Інтертекстуальність передбачає та враховує психологічні аспекти творчої діяльності. Кожен автор є неповторною особистістю, яка здійснює творчу діяльність на власний розсуд, приймаючи до уваги власну совість та ментальні характеристики [2, с. 34].

У зв'язку із вищевикладеним, можливо зробити висновок, що інтертекстуальність є всеохоплюючою та різносторонньою категорією, оскільки саме її використання сприяє формуванню уявлень про розвиток літературі, текстову інтерференцію, формування та розвитку талантів та самобутності літературної творчості. Інтертекстуальність передбачає поглиблення знань, постійне розширення власного тезаурусу, одночасно насолоджуючись результатами літературної творчої діяльності. До того ж, саме інтертекстуальність, яка є теоретично новою методологією, виступає в якості важливого способу для розуміння семантичної, символічної та смислової сутності літературних текстів; сприйняття одного тексту на фоні іншого, які перебувають у тісному взаємозв'язку між собою.

Отже, з усього вище наведеного, можна зробити висновки: прислів'я та приказки виступають в якості стійких висловів, що відображені у формі синтаксично завершених речень, породжуючись усною народною творчістю чи запозичені з літературних джерел, внаслідок чого втрачається з'язок з останніми. Вони є одним із елементів мовної картини світу, оскільки виникають не лише для опису світових явищ, але й для його інтерпретації, оцінки, вираження суб'єктивного ставлення. Окрім наявності певного змістовного навантаження, за допомогою прислів'їв та приказок є можливим надання яскравості та виразності мовленню. Прислів'я та приказки на перший погляд є подібними між собою, проте їх доцільно співвідносити як ціле та частина. Процес перекладу обов'язково включає в себе реконструкцію тексту, засновану на розумінні та інтерпретації перекладача. Водночас, переклад – це скоріше акт міжкультурної комунікації, аніж акт міжмовної комунікації. Сутнісне значення слова, яке перекладається, напряму залежить від семантичних характеристик, а також способів поєднаних за його допомогою слів. Ефективність міжмовної та міжкультурної комунікації забезпечується шляхом усвідомлення мовних та комунікативних компетенцій перекладача, його здатності правильно обирати ті чи інші варіанти перекладу, використовуючи при цьому різноманітні лексико-семантичні трансформації.

Відтворення англомовних прислів'їв переважно здійснюється в оригінальній формі, що супроводжується використанням особливих патернів поверхневих структур та їх модифікацій. Саме граматичне ущільнення виступає в якості обов'язкової ознаки англомовних прислів'їв та приказок, оскільки саме від рівня вираження залежить майстерність складення прислів'я.

Переклад англійських прислів'їв та приказок українською мовою здійснюється шляхом використання спеціальних методів. Серед них нами виділено наступні: використання повного відповідника (еквівалента), часткових відповідників, псевдо-

дослівних відповідників. При цьому встановлено, що у процесі перекладу такої категорії прислів'їв та приказок є недоцільним використання дослівного перекладу, оскільки в окремих випадках україномовний переклад може мати зовсім інший зміст.

Сутність таких прислів'їв та приказок можливо усвідомити виключно за допомогою переосмислення кожного із їх складових елементів. Повноцінне знайомство з будь-якою культурою припускає не лише вивчення матеріальних складових цієї культури, не лише знання її історичною, географічною і економічною детермінант, але і спробу проникнення в образ мислення нації, спробу поглянути на світ очима носіїв мови цієї культури. Національний менталітет заявляє про себе в звичках, звичаях, що передаються з покоління в покоління, в нормах. Саме подібні прислів'я і приказки можуть стати незамінним об'єктом дослідження в області лінгвокраїнознавства.

Список використаних джерел:

1. Зіненко Г. Англійські прислів'я та їхні українські відповідники. Київ: Арії, 2018. С. 10–15.
2. Карабанова О. О. Переводческие трансформации как понятие и явление: дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: 10.02.20 – «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Москва, 2000. 166 с.
3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий центр "Академія", 2001. 368 с.
4. Кудіна О.Ф. Перлини народної мудрості: посіб. для студ. та виклад. вищ. навч. закл. Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. 320 с.
5. Мишко С.А. Лінгвокраїнознавчий аспект у вивченні іноземної мови як чинник розвиваючого навчання. Київ: Вища школа, 2002. 153 с.
6. Пастушенко Т.О. Архітектоніка етноспецифічного образу людини в англійських пареміях. Наукові записки. Сер. Філологічні науки. 2005. № 81 (3). С. 143–147.
7. Ivanov E.E., Petrushevskaya J.A. Etymology of English Proverbs. Journal of Siberian Federal University. № 5. 2015. С. 864–872.
8. Fedulenkova T. English phraseological units and their constant functions. International Journal of Applied and Fundamental Research. Vladimir : Vladimir State University n.a. the Stoletov brothers. 2. 2013. С. 381–387.